

Ефективність функціонування капіталу сільськогосподарських підприємств України

У статті проаналізована структура, динаміка і рівень рентабельності сукупного капіталу сільськогосподарських підприємств України за дванадцятирічний період; розкриті резерви підвищення ефективності функціонування капіталу сільськогосподарських підприємств України.

Ключові слова: оборотний капітал, необоротний капітал, власний капітал, позиковий капітал, сукупний капітал, ефективність, рентабельність, аналіз.

Эффективность функционирования капитала сельскохозяйственных предприятий Украины

В статье проанализирована структура, динамика и уровень рентабельности совокупного капитала сельскохозяйственных предприятий Украины за двенадцатилетний период; раскрыты резервы повышения эффективности функционирования капитала сельскохозяйственных предприятий Украины.

Ключевые слова: оборотный капитал, необоротный капитал, собственный капитал, заемный капитал, совокупный капитал, эффективность, рентабельность, анализ.

Effective functioning capital agricultural enterprises Ukraine

The structure, dynamics and profitability of the total capital of the agricultural enterprises of Ukraine for the twelve-year period are analyzed in the article; reserves to increase the efficiency of capital function of agricultural enterprises in Ukraine are disclosed.

Keywords: working capital, non-negotiable assets, equity, debt capital, total capital, efficiency, profitability analysis.

Постановка проблеми. Сучасні політичні і економічні перетворення в нашій державі можливі за умови зміщення основних важелів регулювання з макро- на мікрорівень, посилення економічної стійкості підприємств, насамперед на базі зміцнення головної економічної бази створення і розвитку підприємств – капіталу. Кожний новий, більш високий рівень економічного розвитку країни вимагає не тільки відповідне кількісне зростання сукупного капіталу, але й істотні його якісні зміни, тобто підвищення рівня його рентабельності, ефективності його функціонування. Місце сільськогосподарських підприємств у даному процесі має виняткове значення, оскільки сільськогосподарська галузь забезпечує продовольчу безпеку країни і є сировинною базою переробної, легкої, харчової та інших галузей економіки. Прийнятність невідкладних змін на макро-рівні, ідентифікація та забезпечення відповідної їх адаптації на мікрорівні спонукає до прийняття заходів, щодо підвищення ефективності функціонування капіталу сільськогосподарських підприємств. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває визначення напрямів забезпечення прибутковості, належного рівню рентабельності сукупного капіталу (та його структурних елементів) сільськогосподарських підприємств як критерію успішного господарювання, якісної оцінки ефективності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематика функціонування капіталу з точки зору підвищення його прибутковості та рівня рентабельності досліджувалася в наукових працях М. С. Абрютіної, І.Т. Балабанова, В.Г. Білолицького, Л. Бернштейна, Р. Брейлі, Дж.К. Ван Хорна, А. Гропелі, Т. Карлін, В.В. Ковальова, Л.А. Костирко, Л.А. Лахтіонової, А.М. Поддєрьогіна, Г.В. Савицької, Є.С. Стоянової, Н. Холта Роберта, А. Д. Шеремет та інших учених.

Специфіка формування і використання капіталу сільськогосподарських підприємств була опрацьована в наукових дослідженнях О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненка, О.В. Коваленко, П.Т. Саблука, П.А. Стецюка, Н.С. Прокопенко, Л.М. Худолій та інших учених. Однак ряд важливих з наукового й практичного погляду питань залишається невирішеними.

Метою статті є обґрунтування визначальних параметрів ефективності функціонування капіталу, як одного з найбільш значущих функціональних напрямів адаптації сільськогосподарських підприємств до забезпечення умов життєдіяльності та розвитку.

Виклад основного матеріалу. Капітал (від лат. Capitalis – головний, домінуючий, основний) генерує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів; при цьому основною метою функціонування капіталу підприємства є задоволення потреб у придбанні необхідних активів і оптимізація його структури з позиції забезпечення умов рентабельного його використання [8]. Білоруський вчений О.Н. Цалко вважає, що капітал як системна економічна категорія виконує дві основні функції: принести дохід власникам та самовідновитися [11, с. 139]. Провідний український вчений А.М. Поддєрегін висловлює думку, що капітал є однією з фундаментальних економічних категорій, яку наукова думка досліджує протягом багатьох століть [9, с. 225]. Серед основних характеристик, які формують економічну сутність капіталу, автор виділяє такі: об'єкт економічного управління; об'єкт власності і розпорядження; об'єкт купівлі–продажу; джерело доходу; фактор виробництва; накопичена цінність; носій фактора ліквідності та ризику; інвестиційний ресурс [9, с.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

230]. В узагальненому вигляді сутність економічної категорії «капітал підприємства» може бути сформульована таким чином: капітал підприємства – це джерело формування його майна, що характеризує сукупну вартість засобів підприємства в матеріальній і нематеріальній формі, використання яких принесе збільшення економічних вигод і зміцнення потенціалу підприємства. На сьогодні сільськогосподарські підприємства відчувають брак джерел формування капіталу, тому оцінка розміру і структури капіталу є важливою умовою пошуку ефективних способів його функціонування. Розрізняють основний, оборотний, власний і позиковий капітал. Основний капітал – це частина капітальних коштів, які багаторазово беруть участь у процесі виробничої діяльності у своїй натуральній формі і переносять свою вартість на вартість виробленої продукції частинами з метою отримання економічного ефекту (прибутку). Основний капітал сільськогосподарських підприємств складає вартість засобів праці, формує їх виробничий потенціал і вимагає постійного оновлення на основі дії складного механізму [10].

Динаміка капіталу є найважливішим показником рівня ефективності функціонування підприємства, його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Динаміка основного капіталу сільськогосподарських підприємств України за період 2001–2012 років має тенденцію до збільшення (рис. 1). Використовуючи поліноміальну апроксимацію, можна спрогнозувати, що дана тенденція продовжиться і в наступних періодах.

У 2012 році в порівнянні з 2001 роком основний капітал збільшився на 59,27 млрд. грн. Однак питома вага основного капіталу в структурі сукупного капіталу за досліджуваний період зменшилася на 30,6% (з 67,4 до 36,8%). Дану ситуацію можна пояснити цілою групою об'єктивних і суб'єктивних факторів, які, в кінцевому підсумку, генерують недостатність коштів у підприємств на оновлення матеріально-технічної бази і як наслідок – мінімальні вкладення у стабілізацію і зростання основного капіталу. На жаль, значний міжгалу-

зевий диспаритет цін, який існує протягом багатьох років, та інші негативні фактори призвели до того, що на сьогодні в аграрних підприємствах процес оновлення та придбання техніки відбувається досить низькими темпами, свідченням чого є низький рівень сукупного відтворення основних засобів. Це означає, що існує негативна тенденція нагромадження фізично і морально застарілої техніки, а вартість ліквідованих основних засобів за окремими складовими протягом року перебільшує вартість введених в дію нових основних засобів. Як наслідок, застаріла техніка не в змозі забезпечити ефективно і інтенсивне виробництво, а це відповідно призводить до зниження результативності розвитку сільськогосподарських підприємств.

У ринкових умовах господарювання проблеми відтворення основного капіталу сільськогосподарських підприємств набувають усе більшої актуальності, оскільки даний процес є необхідною умовою забезпечення сталого економічного розвитку аграрних підприємств в системі економічних відносин. Таким чином, характер процесу відтворення основного капіталу в сільському господарстві визначає рівень ефективності і темпи соціально-економічного розвитку аграрного сектора в цілому. Необхідно зауважити, що покращення якісного складу основного капіталу сільськогосподарських підприємств вимагає відповідного фінансового забезпечення, передовсім за рахунок коштів, які акумулюються самими суб'єктами господарювання.

Одночасно зі зменшенням питомої ваги необоротного капіталу частка оборотного капіталу в структурі сукупного капіталу в 2012 році у порівнянні з 2001 роком зросла на 30,1% (з 32,5 до 62,6%). Необхідно відзначити, що для всього досліджуваного періоду характерною є тенденція перевищення темпів зростання оборотного капіталу над темпами зростання необоротного. Оборотний капітал – це частина продуктивного капіталу, інвестованого в поточну діяльність підприємства на період кожного відтворювального циклу; оборотний капітал забезпечує безперебійне функціонування процесу

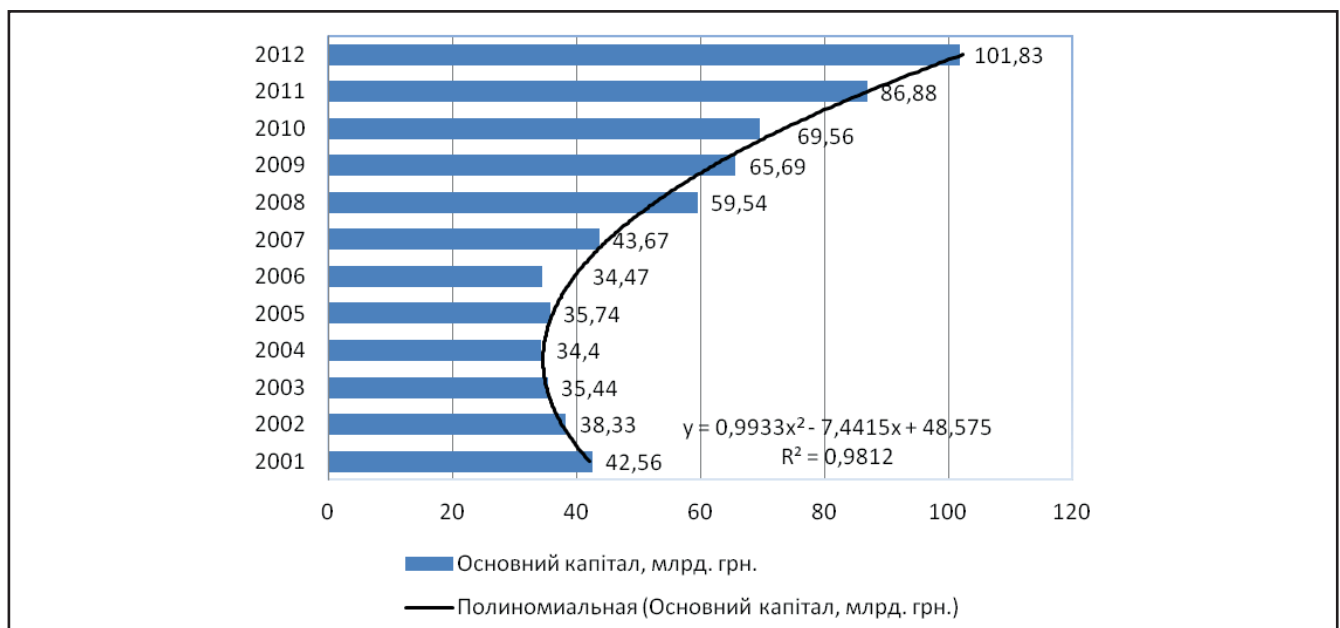

Рисунок 1. Динаміка основного капіталу сільськогосподарських підприємств України (на кінець року) за період 2001–2012 років

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

виробництва та реалізації продукції, а тому відіграє особливу роль у функціонуванні сільськогосподарських підприємств.

Характерна тенденція збільшення частки оборотного капіталу в загальній сумі авансованого капіталу на сільськогосподарських підприємствах України позитивно позначається на скороченні часу обороту сукупного капіталу. Динаміка оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств України за період 2001–2012 років має тенденцію до збільшення: у 2012 році в порівнянні з 2001 роком зростання на 152,6 млрд. грн. (рис. 2).

У наступних періодах дана тенденція на основі прогнозних розрахунків продовжиться. Ми вважаємо, що оптимізація величини оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств має відбуватися одночасно з оптимізацією його структури та бути підпорядкованою формуванню ефективної системи джерел фінансування оборотних коштів.

Сукупний капітал сільськогосподарських підприємств України за досліджуваний період збільшився в 4,4 раза: з 63,14 млрд. грн. у 2001 році до 276,65 млрд. грн. в 2012 році. За джерелами формування капітал підприємства ділиться на власний і позиковий. Власний капітал є основним початковим та умовно безстроковим джерелом фінансування господарської діяльності підприємства, джерелом погашення збитків підприємства; він є одним із найважливіших показників, що використовуються при оцінці фінансового стану підприємства, рівня його ефективності, оскільки показує, з одного боку, ступінь фінансової самостійності підприємства (його незалежності від зовнішніх джерел фінансування), а з іншого – ступінь кредитоспроможності підприємства (забезпеченості вимог кредиторів фактично наявним у підприємства капіталу засновників) [7].

Аналіз динаміки формування власного капіталу сільськогосподарських підприємств України за період 2001–2012 років свідчить про практично стабільні темпи його зростання: у 2012 році в порівнянні з 2001 роком відбулося збільшення на 106,64 млрд. грн. (табл. 1). Здатність власного капіталу до самозростання високими темпами характеризує

позитивну тенденцію розвитку, достатній рівень формування й ефективний розподіл прибутку підприємства, його вміння підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел; зниження обсягу власного капіталу є, як правило, наслідком неефективної діяльності підприємства [4, с. 26].

Якщо динаміка формування власного капіталу має бажану тенденцію збільшення за період 2001–2012 років, то подальший аналіз дозволив встановити значне зниження частки власного капіталу в структурі сукупного капіталу з 65,7% у 2001 році до 53,6% в 2012 році (на 12,10%), що є негативним фактором для сільськогосподарських підприємств України. У цьому контексті важливо підкреслити: питома вага власного капіталу в структурі сукупного капіталу має бути на рівні 40–50%, що формує головну умову незалежності підприємств від зовнішніх джерел фінансування. На дотриманні цього правила ґрунтується фінансова стійкість і фінансова автономія підприємства. Збереження та примноження власного капіталу насамперед за рахунок збільшення прибутку є визначальним для ефективного функціонування сукупного капіталу підприємства.

Позиковий капітал характеризує залучені для фінансування розвитку підприємства на поворотній основі кошти чи інші майнові цінності [4, с. 26]. Динаміка позикового капіталу за досліджуваний період має таку тенденцію: поточні зобов'язання сільськогосподарських підприємств України збільшилися з 17,025 млрд. грн. у 2001 році до 91,18 млрд. грн. у 2012 році, тобто на 74,23 млрд. грн., або в 5,4 раза (їхня частка у структурі сукупного капіталу збільшилася на 6,0%). Динаміка довгострокових зобов'язань сільськогосподарських підприємств України так само характеризується тенденцією до збільшення, однак має такі особливості: якщо у 2001 році даний показник становив 3,76 млрд. грн. (питома вага у структурі капіталу 6,0%), то з 2008 року відбувається активізація тенденції зростання до 23,42 млрд. грн. (17,6%) та 33,58 млрд. грн. (12,1%) у 2012 році. Тобто довгостроковий залучений капітал збільшився у 8,9 раза за дванадцятирічний період.

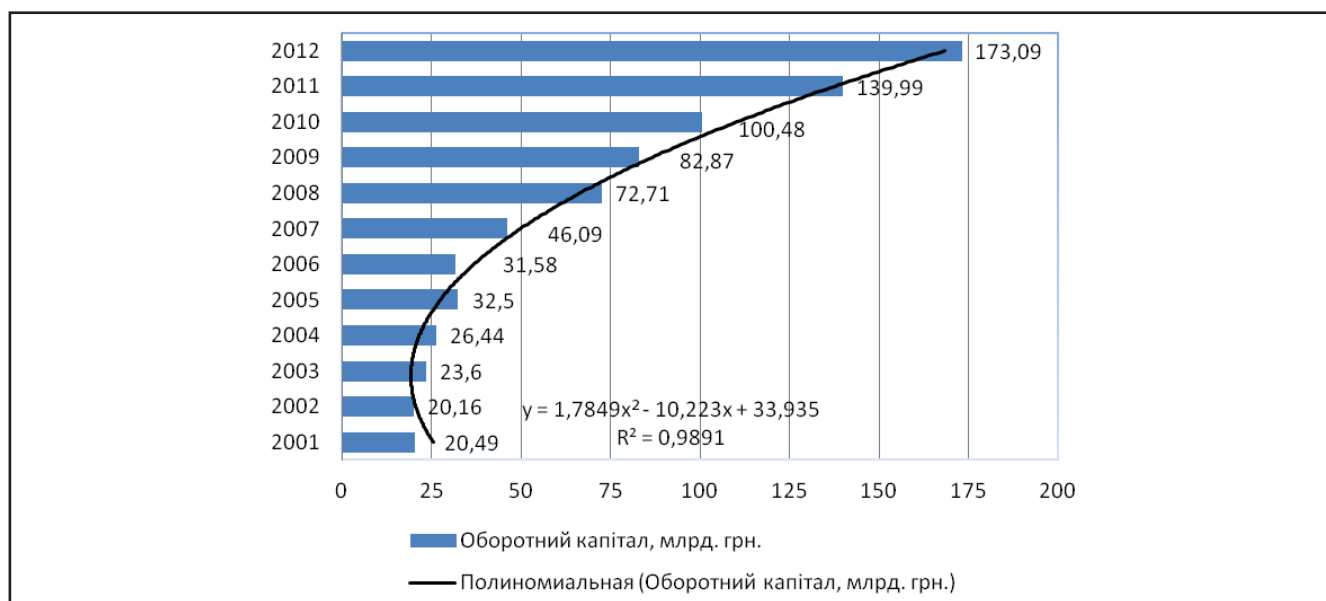

Рисунок 2. Динаміка оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств України (на кінець року) за період 2001–2012 років

Таблиця 1. Динаміка і структура сукупного капіталу сільськогосподарських підприємств України, 2001–2012 роки *

Статті балансу	Одиниці виміру	На кінець року												Відхилення 2012 рік від 2001 року
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Пасив														
Власний капітал	млрд. грн.	41,51	37,54	34,40	34,69	37,99	36,95	49,87	62,85	72,22	90,39	124,21	148,15	106,64
	%	65,7	64,0	58,0	56,8	55,5	55,7	55,4	47,2	48,3	52,9	54,4	53,6	- 12,1
Забезпечення наступних витрат і платежів	млрд. грн.	0,73	0,70	0,68	0,62	0,61	0,61	0,73	0,98	1,00	0,87	1,60	1,69	0,96
	%	1,1	1,2	1,1	1,0	0,9	0,9	0,8	0,7	0,7	0,5	0,7	0,6	- ,05
Довгострокові зобов'язання	млрд. грн.	3,76	3,78	5,01	5,66	7,28	7,74	12,05	23,42	24,77	24,35	30,87	33,58	29,82
	%	6,0	6,4	8,5	9,9	10,6	11,7	13,4	17,6	16,5	14,3	13,5	12,1	6,1
Поточні зобов'язання	млрд. грн.	17,05	16,49	18,98	19,87	22,24	20,66	26,79	44,87	50,36	53,80	70,01	91,28	74,23
	%	27,0	28,1	32,1	32,5	32,5	31,1	29,7	33,7	33,7	31,5	30,7	33,0	6,0
Доходи майбутніх періодів	млрд. грн.	0,10	0,13	0,20	0,25	0,38	0,39	0,63	0,97	1,23	1,40	1,62	1,96	1,86
	%	0,2	0,2	0,3	0,4	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7	0,5
Баланс	млрд. грн.	63,14	58,64	59,23	61,10	68,49	66,36	90,09	133,09	149,54	170,80	228,31	276,65	213,51
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	—

* Розробка автора на основі [3].

Таким чином, частка власного капіталу підприємств України у структурі сукупного капіталу з 2001 по 2012 рік зменшилася на 12,1%, частка поточних зобов'язань зросла на 6,1%, а довгострокових зобов'язань – на 6,0%. Відбувається заміщення одного фінансового джерела функціонування підприємства іншим. Дана диспропорція формує гіпотезу про те, що власний капітал як основний фактор забезпечення життєдіяльності підприємства залишає свої позиції лідера, а роль позикового капіталу в економічній діяльності сільськогосподарських підприємств підвищується. Таке положення пояснюється специфікою функціонування капіталу в сільському господарстві, а саме: основним об'єктом вкладення капіталу в сільському господарстві, фактором виробництва і головним засобом виробництва є земля, а економічний процес відтворення в сільському господарстві завжди тісно переплітається з природним; сільгоспвиробники працюють у досить специфічних умовах, яким притаманний і сезонний розрив між вкладенням і надходженням оборотного капіталу, і безперервність процесів біологічного відтворення ресурсів, тому кредитні ресурси, особливо довгострокові, відіграють вирішальну роль у розвитку сільськогосподарських підприємств [5]. Водночас кредитна ставка для сільськогосподарських підприємств України встановлюється вище в 0,8–1,2 раза в порівнянні з її рівнем для підприємств інших галузей (хоча на основі аналітичних даних найвищий відсоток повернення кредитів саме у аграріїв – 97%), вище, ніж у середньому по економіці в 0,97 раза, і вище у порівнянні з кредитними ставками провідних європейських країн в 3–4 рази.

Тому існує реальна недоступність зовнішнього фінансування для суб'єктів господарювання в сільськогосподарській галузі, якість їхнього кредитного портфеля в цілому незадовільна і розраховувати аграріївимушені на власний капітал. Взагалі, співвідношення власного і залученого капіталу залежить від фінансових можливостей підприємства та обраної ним політики щодо структури капіталу; фінансування діяльності підприємства за рахунок власного капіталу є альтернативою до залучення позикових коштів і збільшує його фінансову стійкість, незалежність [7]. Використання залученого капіталу дозволяє істотно розширити діапазон виробничо-

фінансової діяльності підприємства, сприяє підвищенню рентабельності власного капіталу і забезпечує більш ефективне його використання. При оцінці ефективності функціонування капіталу обов'язково враховують коригування «податкового щита по процентних платежах» [1, с. 747]. Для зміцнення економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств необхідно оптимізувати процес капіталоутворення та підвищувати ефективність функціонування капіталу.

Найважливішим показником ефективності функціонування капіталу є його рентабельність. Оскільки діяльність підприємства визначається сукупністю процесів, пов'язаних з кругообігом капіталу, для оцінки здатності підприємства отримувати, накопичувати і розподіляти прибуток у процесі виробничо-фінансової діяльності в обов'язковому порядку визначають рентабельність капіталу. Даний показник є індикатором ефективності функціонування капіталу. У рамках нашого дослідження розглянемо динаміку рентабельності капіталу сільськогосподарських підприємств України за період 2001–2012 років (табл. 2).

Рентабельність основного капіталу визначає здатність підприємства забезпечувати достатній обсяг річного прибутку по відношенню до середньорічної вартості основного капіталу. Розраховується даний показник як відношення чистого прибутку до середньорічної балансової вартості основного капіталу; чим більше рентабельність основного капіталу, тим ефективніше використовується основний капітал. Для визначення рівня прибутковості оборотного капіталу розраховують його рентабельність, яка резюмує, скільки прибутку приносить кожна грошова одиниця, вкладена в оборотний капітал. Чим вище даний показник, тим швидше вивільняються грошові ресурси, раціональніше використовуються оборотні активи. У 2012 році в порівнянні з 2001 роком рентабельність основного і оборотного капіталу збільшилася (відповідно на 26,91 і 13,39%), що свідчить про підвищення ефективності даних показників за досліджуваний період.

Для проведення аналітичної оцінки з позицій ефективності інвестування коштів в економіку підприємства, як зовнішніми інвесторами, так і його власниками, визначають рентабельність власного капіталу, яка розраховується як

Таблиця 2. Динаміка рентабельності сільськогосподарських підприємств України, 2001–2012 роки*

Показники	Роки												Відхилення 2012 рік від 2001 року
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Чистий прибуток, млрд. грн.	0,69	-0,57	-0,33	2,77	3,50	2,48	6,92	5,79	7,58	17,28	25,34	26,79	26,10
Рентабельність основного капіталу, %	1,53	-1,45	-0,93	8,21	10,29	7,69	17,66	11,32	12,17	26,24	31,75	28,44	26,91
Рентабельність оборотного капіталу, %	3,69	-2,88	-0,53	11,31	12,16	8,77	17,52	9,77	9,85	19,33	21,22	17,08	13,39
Рентабельність власного капіталу, %	1,57	-1,47	-0,94	8,21	9,74	7,10	15,76	10,35	11,25	21,44	22,98	19,73	18,16
Рентабельність довгострокового залученого капіталу, %	19,77	-14,88	-7,5	52,86	55,64	37,98	68,79	7,18	31,99	75,29	91,31	84,51	64,74
Рентабельність короткострокового залученого капіталу, %	4,39	-3,63	-1,91	15,25	17,61	13,52	29,05	16,23	16,15	34,28	42,63	33,00	28,61
Рентабельність сукупного капіталу, %	1,08	-0,96	-0,57	4,58	5,55	4,08	8,76	5,22	5,41	11,07	12,65	10,63	9,55

* Розробка автора на основі [3].

відношення чистого прибутку до середньорічної суми власного капіталу. Даний показник так само інтерпретується як фінансова рентабельність і характеризує рівень прибутковості фінансування власного капіталу. Ми вважаємо, що рентабельність власного капіталу – це основний стратегічний показник виробничо-фінансової діяльності підприємства. Найбільше значення даного показника 22,98%, по сільськогосподарських підприємствах України було в 2011 році, найменше – у 2002 році – мінус 1,47%. У 2012 році аграрні підприємства не змогли вийти на найвищий (за попередній період) рівень рентабельності власного капіталу і досягли 19,73% за даним показником. Можна зробити висновок, що рентабельність власного капіталу сільськогосподарських підприємств не має стійкої тенденції до зростання.

Рентабельність довгострокових позик за період 2001–2012 років коливалася від мінус 14,88% (2002) до 91,31% (2011); в 2012 році вона становила 84,51%; за дванадцятирічний період даний показник збільшився на 64,74% (з 19,77% у 2001 році до 84,51% у 2012 році). Так само не мала усталеної тенденції до підвищення рентабельності короткострокового позикового капіталу сільськогосподарських підприємств: мінімальне значення мінус 3,63% у 2002 році, максимальне 42,63% у 2011 році; за досліджуваний період рентабельність короткострокового залученого капіталу з 4,39% у 2001 році підвищилася до 33,0% у 2012 році, тобто на 28,61%.

Рентабельність сукупного капіталу має виняткове значення для визначення ефективності функціонування капіталу, оскільки саме з даним показником взаємопов'язані всі основні доміанти фінансового розвитку підприємства. На основі аналізу динаміки рентабельності сукупного капіталу сільськогосподарських підприємств України можна зробити висновок, що зростання капіталу за досліджуваний період випереджає зростання чистого прибутку, в 2012 році рівень чистого прибутку, що генерується сукупним обсягом капіталу аграрних підприємств, склав 10,63%. Рентабельність сукупного капіталу є визначальною серед всіх показників ефективності функціонування підприємства. В цьому контексті необхідно зауважити, що стратегічною метою діяльності сільськогосподарських підприємств має бути збільшення суми власного капіталу, підвищення рівня його прибутковості.

Висновки

На нашу думку, сільськогосподарські підприємства України мають значний потенціал підвищення ефективності функціонування капіталу і вирішувати таке стратегічне завдання необхідно з двоїстої позиції: по-перше, важливу роль набуває своєчасне реінвестування капіталу в найбільш дохідні активи та операції – кожна одиниця капіталу повинна працювати з максимальною віддачею, частку непрацюючих активів, що не приносять підприємству ніякого доходу, необхідно зменшити; по-друге, забезпечення ефективного функціонування капіталу має пряму залежність від потенційної прибутковості аграрних підприємств, адже, чим вище прибуток, отриманий підприємством, тим більша частка власних джерел формування капіталу, нижче витрати на залучення позикових джерел, вища фінансова стійкість та фінансова незалежність підприємства.

Список використаних джерел

1. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс: пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 1997. – 1120 с.
2. Ван Хорн, Джеймс М. Основы финансового менеджмента / Джеймс М. Ван Хорн, Джон М. Вахович мл.; пер. с англ. – М.: ООО «И. Д. Вильямс», 2008. – 1232 с.
3. Офіційний інтернет-сайт Державного комітету статистики України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Козловская Э.А. Стоимостной подход к управлению инновационным процессом на предприятии: Учебник по классическому университетскому образованию / Э.А. Козловская, Д.С. Демиденко, Е.А. Яковлева, М.М. Гаджиев. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮФУ, 2010. – 205 с. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://upload.studwork.org/order/79813/Politekh_Uche.pdf
5. Кредит для агробізнесу. Вихід є?! [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-52-32/813-2012-01-03-11-40-23.html>
6. Литовских А.М. Финансовый менеджмент / А.М. Литовских Финансовый менеджмент. Конспект лекций. Таганрог: Изд-во ТРТУ, 1999. – 76 с. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aup.ru/books/m68/2.htm>
7. Макаренко А.П. Концептуальні підходи щодо організації проведення аудиту власного капіталу / А.П. Макаренко, Ю.М. Малініна // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. – 2013. – Випуск 1 (6). Том 2. – С. 24–31.

8. Мойсеєнко І.П. Інвестування / І.П. Мойсеєнко Інвестування. Навч. посібник. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15410104/investuvannya/struktura_kapitalu_pidpriyemstva_otsinka_optimizatsiya#200

9. Поддєрьогін А.М., Білик, М.Д., Буряк Л.Д., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий менеджмент [Текст]: підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2009. – 535 с.

10. Про інвестиційну діяльність [Електрон. ресурс]: закон України від 17.02.2011 №3038-VI. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>

11. Цалко Н. О. Показатели воспроизводства и накопления капитала в современном финансовом анализе / Н.О. Цалко // Новая экономика. – №2(62) 2013. – С. 138–144.

12. Eric S. Rosengren. Defining Financial Stability, and Some Policy Implications of Applying the Definition. – 2011. – Mode of access: <http://www.bostonfed.org/news/speeches/rosengren/2011/060311/>

13. David M. Kohl and John B. Penson, Jr. Changing Face of Agricultural Lending / Internet source: <http://www.choicesmagazine.org/2005-1/lending/2005-1-01.htm>

Р.В. ПАК,

к.е.н., доцент кафедри фінансів, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Управління позиковим капіталом вітчизняних підприємств

У статті розглянуто особливості управління позиковим капіталом вітчизняних підприємств, а також політика залучення позикового капіталу. Охарактеризовано потреби у кредитних ресурсах та ризики, що при цьому виникають.

Ключові слова: фінанси підприємств, позиковий капітал, політика управління капіталом підприємства, кредитні ризики.

Г.В. ПАК,

к.э.н., доцент кафедры финансов, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко

Управление заемным капиталом отечественных предприятий

В статье рассмотрены особенности управления заемным капиталом отечественных предприятий, а также политика привлечения заемного капитала. Охарактеризованы потребности в кредитных ресурсах и риски, которые при этом возникают.

Ключевые слова: финансы предприятий, заемный капитал, политика управления капиталом предприятия, кредитные риски.

The article deals with loan capital features of domestic enterprises, and the policy of attracting debt capital. Characterized the demand for credit resources and risks while there.

Keywords: finance of enterprises, loan capital, the policy of enterprise capital management, credit risks.

Постановка проблеми. Успішна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових ресурсів. Їх використання в обороті підприємства зумовлене, з одного боку, об'єктивною необхідністю, а саме: невідповідністю у часі між надходженнями коштів та витратами, сезонністю виробництва, впровадженням інвестиційних проектів, які потребують значних обсягів вкладень на декілька років. З іншого боку, за допомогою позикових коштів забезпечується розширення виробничо-господарської діяльності, оновлення технічної бази тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблема формування позикового капіталу та оптимізації його фінансової структури приваблює велику кількість науковців. Так, дослідженню цього питання присвячені праці відомих вітчизняних і закордонних вчених: Ф. Модільяні, М. Міллєра, Ю. Бріггема, Е. Нікбахта, Дж.К. Ван Хорна, І.О. Бланка, О.В. Базартінової, С.М. Гавриленко, Г.І. Міокової та ін.

Незважаючи на значні дослідження, проведені у сфері управління позиковим капіталом підприємства, недостатньо опрацьованими залишаються питання, пов'язані із формуванням та впровадженням ефективної політики управління позиковим капіталом.

Метою статті є розкриття теоретичних та практичних аспектів управління позиковим капіталом підприємств у сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. Позиковий капітал – це додаткові грошові кошти, без яких в сучасних умовах господарювання не може обійтися жодне підприємство. Проблемам дослідження сутності позикового капіталу приділяють увагу різні науковці у сфері фінансів.

А.М. Поддєрьогін, розглядаючи позиковий капітал із позиції фінансового менеджменту, формулює його визначення таким чином: «Позиковий капітал – це кошти, які залучаються для фінансування господарської діяльності на принципах строковості, повернення та платності» [7]. Вчений до залучених коштів відносить кошти інших кредиторів, які надаються підприємствам у позикі під певний (обумовлений) відсоток на термін до одного року з оформленням векселя чи іншого боргового зобов'язання.

О.Р. Романенко стверджує, що позиковий капітал – це грошові кошти власника, призначені для надання кредиту на принципах зворотності та платності у розмірі процентів до суми боргу. Джерелом позикового капіталу є тимчасово вивільнені кошти різних підприємств, організацій та фізичних осіб, акумульованих в кредитній установі. Позиковий капітал створюється в результаті неспівпадіння часу продажу товарно-матеріальних цінностей та послуг з їх покупкою, придбанням [8].

Огляд та узагальнення літературних джерел дозволили з'ясувати, що хоча всі науковці і дають визначення позиковому капіталу по-різному, зміст цього терміну залишається однаковим.

Тому з нашого погляду позиковий капітал – це грошовий капітал, що надається в позикі його власником іншому власнику-підприємцю на певний час на умовах повернення за плату у вигляді процента.

Позиковий капітал характеризується такими позитивними особливостями:

1. Досить низькими можливостями залучення, особливо при високому кредитному рейтингу підприємства, наявності застави або гарантії поручителя.